

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
у Національному університеті «Львівська політехніка»
вул. Князя Романа, 1/3, м. Львів, 79008

ВІДГУК

офіційного опонента Никифорчука Дмитра Йосиповича на дисертацію Савчука
Миколи Васильовича, за темою «Організаційно-тактичне забезпечення
розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових
пристроїв», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю

12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність

Актуальність теми. Беручи до уваги підвищену суспільну небезпеку терористичних актів, особливо із застосуванням зброї, вчиненням вибухів, підпалів чи інших дій, які створюють очевидну загрозу життю, здоров'ю людей, на фоні сучасних правових поглядів на сутність теорії й праксеології криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, аналізу матеріалів практики вітчизняних правоохоронних органів – абсолютно виправданим є звернення автора до вирішення низки концептуальних проблем у сфері посилення боротьби з цими злочинами, впровадження в практичну діяльність компетентних органів науково обґрунтованих рекомендацій з розкриття та розслідування злочинів цього виду.

За попередні роки, держава Україна перемістилася в рейтингу терористичної загрози у світі з п'ятдесять першого місця – у першу десятку. Спостерігається тенденція до збільшення кількості терористичних актів, окрім загальносвітових тенденцій, однією з первинних причин є активний супротив терористичним проявам, загрозам, опосередком проведення Операції об'єднаних сил (ООС). Комплекс військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований саме на протидію діяльності незаконних збройних, терористичних формувань у війні на Сході України.

Тероризм складне, соціально-політичне, кримінологічне й кримінально-правове явище, що має безліч форм і способів вчинення, не всі з яких, зрозуміло, визначено в нормах кримінального законодавства. Не однозначно поняття

«тероризм» характеризується у політико – правових доктринах, науці й законодавстві. Відтак, по-різному трактується і у практичній роботі правоохоронних органів, суду.

Враховуючи глобальний характер поширення тероризму, очевидна необхідність удосконалення платформ кримінально-правової протидії та розроблення організаційно-тактичного забезпечення досудового розслідування так званих терористичних злочинів.

На сьогодні вітчизняний законодавець ратифікував низку міжнародно-правових документів, а також внесено зміни до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, реалізація положень яких у практичній діяльності, на переконання законодавця, здатна істотно послабити рівень терористичних загроз у житті держави, підвищити рівень сподівань, громадян на належну безпеку, недоторканність. Попри те, що зазначені положення ґрунтуються на нормах міжнародного законодавства, попри очевидну значущість напрацьовань вітчизняних та закордонних науковців, варто констатувати, що під час подальшого реформування кримінального процесуального законодавства, процес розслідування злочинів, організаційно-тактичне забезпечення розслідування та залучення оперативних підрозділів до проведення слідчих (розшукових) дій, зазнали кардинальних, але не у всіх випадках позитивних, змін. Таким чином, варто безумовно підтримати прагнення М. Савчука, стосовно подальших наукових розробок у цій сфері.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Дисертацію виконано відповідно до положень розділу 4 Стратегії сталого Розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. №5/2015; Концепції боротьби з тероризмом, схваленої Указом Президента України від 25 квітня 2013 р. № 230/2013, Постанови НАН України від 20.12.2013 р. №179 «Про Основні наукові напрями та найважливіші проблеми фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки» та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за

Пріоритетними науковими напрямками досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки); у межах науково дослідної роботи Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Автор правильно визначив мету та завдання дослідження, обрав відповідну методiku його проведення. Саме тому обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність - не викликають сумніву. Опрацьовано велику для кандидатської дисертації кількість джерел (300 одиниць), присвячених тематиці наукового дослідження. При цьому, автор висвітлив історичні витоки, позиції провідних вчених криміналістів, детально проаналізував ступінь їхньої аргументованості, виклав своє бачення цих позицій, а також детально вивчив стан вирішення питань щодо організаційно-тактичних супроводів розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв.

Дисертаційне дослідження має належну емпіричну базу, яка включає результати анкетування, статистичні та довідкові дані ГПУ, СБУ, Інтерполу, аналітичні матеріали кримінальних проваджень із розслідування терористичних актів за 20013–2017 рр.; узагальнені результати анкетування 150 слідчих СБУ з різних регіонів України; наукові та довідкові видання, законодавча й відомча нормативна база з питань регулювання діяльності з розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв.

Таким чином, обґрунтованість і достовірність отриманих дисертантом результатів, висновків та пропозицій забезпечена завдяки використанню широкого кола наукових джерел, емпіричної бази, різноманітних методів наукового і практичного дослідження поставлених завдань.

Наукова новизна положень та висновків, які виносяться на захист. Полягає в тому, що робота є однією з перших комплексних монографічних досліджень проблем організаційно-тактичного забезпечення розслідування

терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв та містить платформу концептуальних положень, узагальнень і висновків.

На базі проведеного дослідження, дисертантом розв'язано низку питань конкретного наукового завдання та сформульовано нові положення, висновки, рекомендації й пропозиції.

На підставі проведеної автором наукової роботи, виведено типову «слідчу картину» терористичних актів, учинених із використанням вибухових пристроїв; охарактеризовано особу злочинця, що вчиняє терористичні акти з використанням вибухових пристроїв; з'ясовано особливості організації планування досудового розслідування терористичних актів із використанням вибухових пристроїв; проаналізовано основні форми міжнародного співробітництва у досудовому розслідуванні терористичних актів; виокремлено слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування терористичних актів із використанням вибухових пристроїв; окреслено тактичні завдання огляду місця вчинення терористичних актів із використанням вибухових пристроїв; визначено тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування терористичних актів; розкрито особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування терористичних актів, учинених із використанням вибухових пристроїв, тощо.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертація має чітку структуру: композиційно складається із вступу, трьох розділів, які містять 11 підрозділів; висновків; списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 257 сторінок, з яких: основний текст - 186 сторінок; список використаних джерел - 30 сторінок (299 найменувань); додатки - 23 сторінки. Дисертант виконав вимоги, що висуваються МОН України до цього виду наукових праць.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, задачі, об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, а також форми апробації одержаних результатів.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика терористичних актів та методики розслідування» складається з чотирьох підрозділів і присвячений проблемам розроблення наукової теорії поняття та змісту терористичної діяльності, методики розслідування, окресленню криміналістичної характеристики зазначених злочинів.

Автором проаналізовано теоретичні та правові основи розвитку окремої теорії розслідування терористичних актів. Визначено, що розвиток цієї теорії формувався впродовж двох етапів: перший (друга половина ХХ ст. – 1960 р. – кінець 1991 р.), у рамках якого отримано її кваліфікаційну характеристику в міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актах; другий (сучасний період незалежності України) – поява сформованого наукового вчення про терористичну діяльність, яка становить складне, соціально-політичне, кримінологічне, кримінально-правове 7 явище, що породжує безліч форм (у вигляді організованих груп, організацій і держав) та способів їх учинення.

Наведено відомості про особливості правопорушень: стан, структуру та динаміку, спосіб підготовки, вчинення та приховування зазначених злочинів.

Визначено теорію відображення слідів вчиненого терористичного акту з використанням вибухових пристроїв. Доведено, що слідова картина терористичних актів, що вчиняються з використанням вибухових пристроїв, складається зі сукупності матеріальних та ідеальних слідів, які відображають механізм вчинення злочину й утворюють ідеальні сліди в пам'яті осіб, матеріальні сліди-предмети, сліди-відображення, сліди-речовини тощо.

Дисертантом проаналізовано матеріали слідчої та судової практики і визначено коло осіб, які вчиняють терористичні акти з використанням вибухових пристроїв. Узагальнено відомості про категорії правопорушників, зокрема вік, стать, освіту, фах, займану посаду, про пошукові ознаки, важливі для встановлення конкретних осіб, причетних до зазначених злочинів.

Розділ 2 «Організаційні засади забезпечення досудового розслідування терористичних актів, учинених із використанням вибухових пристроїв» складається з трьох підрозділів і присвячений проблемам розроблення наукової

теорії організації планування розслідування, визначення типових слідчих ситуацій та організації міжнародного співробітництва під час розслідування терористичних актів.

Автором розглянуто створення наукової теорії організації планування розслідування, визначення типових слідчих ситуацій та організації міжнародного співробітництва під час розслідування терористичних актів. Визначено, що планування належить розглядати як метод організації досудового розслідування, суть якого полягає у творчій розумовій діяльності слідчого щодо створення уявної організаційної моделі розслідування конкретного злочину, змістом якої є визначення порядку, термінів, сил та засобів, які слід використати під час встановлення обставин, що підлягають доказуванню, та під час їх безпосереднього доказування.

Також розглянуто види слідчих ситуацій початкового етапу розслідування терористичних актів. У процесі вивчення кримінальних поведень встановлено, що основні типові слідчі ситуації при вчиненні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв залежать від: обстановки збереження місця події після вибуху, виду вибухового пристрою, характеристики осіб, які підозрюються у вчиненні терористичного акту.

Дисертантом проаналізовано основні форми міжнародного співробітництва під час досудового розслідування терористичних актів. Вивчення практичної міжнародної правоохоронної діяльності свідчить, що зазвичай правовою підставою реалізації заходів міжнародного співробітництва при розслідуванні терористичних актів є багатосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, передбачених КПК України.

Розділ 3 «Тактичне забезпечення провадження слідчих (розшукових) дій під час розслідування терористичних актів, учинених із використанням вибухових пристроїв» складається з чотирьох підрозділів, у яких акцентовано увагу на окремій методиці розслідування, тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, що стосуються терористичних

актів, учинених із використанням вибухових пристроїв. Аргументовано, що особливістю зазначених злочинів є те, що основне інформаційне джерело відомостей про злочини, пов'язані із застосуванням вибухових пристроїв, становить огляд місця події, огляд трупів та живих осіб, спрямований на виявлення і вилучення різних слідів.

Дисертантом обґрунтовано, що тактичного забезпечення потребують такі слідчі (розшукові) дії, як обшук, затримання, освідування особи, допит, впізнання та судові експертизи. Акцентовано, що з метою успішного проведення затримання підозрюваного необхідно використовувати тактичні операції із одночасним проведенням обшуків (затриманого, транспортних засобів, приміщень), освідування підозрюваних для виявлення слідів вибуху.

Також автором констатовано, що ефективне розслідування зазначених злочинів неможливе без застосовування негласних слідчих (розшукових) дій, позаяк у більшості випадків відомості про особу, яка його вчинила, нема змоги отримати в інший спосіб.

Зауважено, що зазначені кримінальні правопорушення мають потужну руйнівну дію, а відтак для виявлення їхніх слідів (ознак) та отримання доказів потрібні спеціальні прийоми і методи дослідження, що вимагає застосування спеціальних знань у формі експертиз. Визначено види, завдання та порядок проведення судових експертиз. Доведено, що основною експертизою є вибухотехнічна з дослідження вибухових пристроїв та їх частин і фрагментів, вибухових речовин та слідів, залишених після вибуху.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний та практичний інтерес у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності та у навчальному процесі. Так, у навчальному процесі результати наукової роботи використані у рамках підготовки підручників і посібників, викладання навчальної дисципліни «Криміналістика», «Кримінальний процес». У науково-дослідній роботі – для подальшої розробки науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо діяльності слідчих органів. У правотворчій діяльності – з метою вдосконалення

відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України. У правозастосовній діяльності – задля підвищення ефективності слідчих підрозділів правоохоронних органів України у розслідуванні терористичних актів із використанням вибухових пристроїв.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні положення, висновки та пропозиції за результатами дослідження викладено у дев'яти наукових статтях, із яких п'ять публікації – в наукових фахових юридичних виданнях (зокрема, одна – у закордонному виданні) та чотири – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, звернемо увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту.

1. У своїх подальших наукових пошуках, автору варто звернути увагу на сучасні дослідницькі доробки вітчизняних вчених, які або «згадані» фрагментарно або не згадані взагалі. Особливо цінним буде таке звернення у контексті першого розділу роботи, де обстежується стан наукового розроблення поняття терористичних актів, характеристика осіб, які вчиняють терористичні акти та інші питання. Зокрема, це монографії, дисертаційні роботи, наукові публікації таких вчених, як: Данильченка Юрія Броніславовича, Смелянова В'ячеслава Павловича, Канціра Володимира Степановича, Никифорчука Дмитра Йосиповича, Рибачука Максима Васильовича, Серкевич Ірини Ростиславівни.

2. Потребує додаткової аргументації виокремлення автором самостійного підрозділу роботи стосовно міжнародного співробітництва під час досудового розслідування терористичних актів, учинених саме з використанням вибухових пристроїв (стор. 128 - 138), та чому це питання віднайшло своє місце у другому розділі. Тобто, якщо правильно розуміти така міжнародна співпраця має свою специфіку, особливості, на фоні співробітництва щодо попередження, розслідування інших терористичних актів (актів, вчинених опосередком інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди).

3. У своїй роботі автор неодноразово підкреслює роль Служби безпеки України у досудовому розслідуванні терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв, звертається до відповідних статистичних даних, слідчої практики, анкетування, тощо (стор. 2, 44, 51, 67 - 68, 86, 112 та ін.). Це абсолютно зрозуміло, адже згідно ч. 2 статті 216 КПК України, слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 258 - 258-5 КК України. За минулий рік, у провадженні слідчих підрозділів Службу безпеки України, перебувало більше 100 таких кримінальних справ. Тому, відсутність у самому тексті роботи, у списку використаних джерел звернень, посилань автора на чинний Закон України «Про Службу безпеки України» є невиправданим.

4. На сторінці 41 роботи, автор переконує, що такі склади кримінальних правопорушень, як «Диверсія» та «Терористичний акт» це «... фактично однакові склади злочинів, які передбачають відповідальність за вчинення вибухів, підпалів та інших загальнонебезпечних дій...», очевидно стверджуючи, що організаційно-тактичне забезпечення розслідування таких діянь - ідентичне. У той же час, відсилає читача до ст. 112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча». Є сподівання, що під час публічного захисту М. В. Савчук розтлумачить свою позицію.

5. Іноді, по тексту роботи, зустрічаються не коректно сформульовані думки автора. Наприклад на стор. 72, автор посилається на ст. 262 Кримінального кодексу України та надає визначення, вибухових пристроїв. Насправді, у диспозиції даної статті міститься припис стосовно такого кримінально караного діяння, як викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства.

Натомість, вказані зауваження мають здебільшого характер побажань щодо подальшого розвитку наукової роботи або є дискусійними та не знижують у цілому достатньо високого рівня і позитивної характеристики дисертаційного дослідження.

Основні положення дисертації ідентично викладені в авторефераті. Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, переважно знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях з теми дисертації і є вагомим внеском дисертанта у розвиток кримінальної процесуальної науки, а також цінним порадином для правників у сфері кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

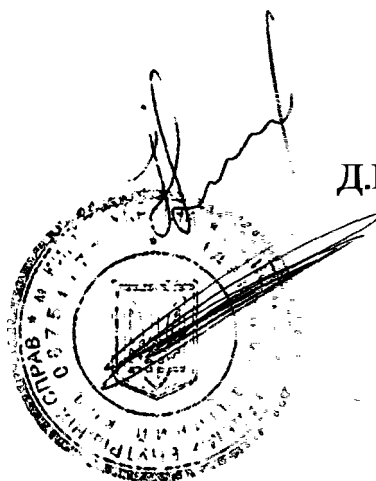
ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Савчука Миколи Васильовича, за темою «Організаційно-тактичне забезпечення розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв», є завершеною, виконаною особисто здобувачем, містить науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора у науку.

Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених пунктами 9, 11 та 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (в редакції від 06.09.2016), а її автор - Савчук Микола Васильович - за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Д.Й. Никифорчук